

HÄLYYTYS!

TULENSAMMUTUSTA

TEHDASPAIKKAKUNNALLA

Päivi Viherkoski

Tänä vuonna G.A. Serlachius -museon kolme kerrosta valtaavat aatteen palo ja rautaiset miehet. 28.4.2005 avatussapalokuntanäyttelyssä ei vyörytetä faktoja, vaan kerrotaan tarinoita. *Hälyytys!*-näyttely juhlistaa Mäntän VPK:n 125-vuotista taivalta.

PALONTORJUNNAN ORGANISOITUMINEN SUOMESSA

Suomessa 1800-luku oli palontorjunnan organisoitumisen aikaa. Ensimmäinen vapaa-palokunta, Frivilliga brandkorpsen i Åbo, perustettiin Turkuun vuonna 1838. Sen jälkeen vierähti lähes 30 vuotta, kun vapaa-palokunnan saivat Pori, Helsinki, Uusikaupunki, Porvoo, Viipuri ja Vaasa. 1880-luvulle tultaessa vapaa-palokuntia oli jo yhdeksän. Eurooppalaiseen tapaan isompiin kaupunkeihin perustettiin vakinaisia palokuntia, Helsinkiin vuonna 1861 ja Turkuun vuonna 1869.

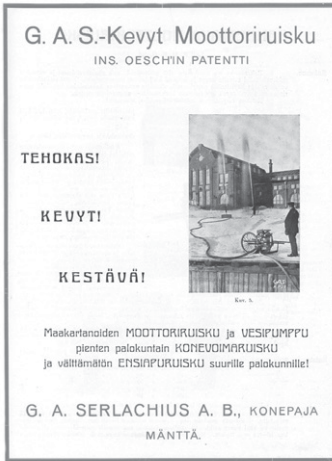
Palontorjunnan ammattimaistumisen myötä myös kalusto kehittyi. Aikaisemmin

paloja yritettiin tukahduttaa luutien, sanokojen, kirveiden, tikkaiden ja käsiruiskujen voimin. Suomeen saatiin ensimmäinen höyryruisku vuonna 1875, kun monin paikoin Euroopassa ja Yhdysvalloissa oltiin siirtymässä jo moottoriruiskuihin. Moottoriruiskujen aika koitti 1900-luvun puolella. Uudenkaupungin palokunnalle sellainen hankittiin Suomessa ensimmäisenä, vuonna 1908. Suomen ensimmäinen paloauto otettiin käyttöön Helsingissä vuonna 1916.

Vapaapalokunnilla oli suomalaisessa yhteiskunnassa laajempi merkitys kuin palontorjunnan hoitaminen. Ne mm. vaikuttivat monin tavoin alueensa vapaa-ajan viettoon. Kaluston hankintaan tarvittiin rahaa, ja sitä kerättiin järjestämällä huvitilaisuuksia. Palokunnilla oli urheiluseuransa ja näytelmäkerhonsa, monilla vielä oma talonsa juhla- ja harrastustiloiheen. Vapaapalokuntien toiminnassa oli mukana ammateiltaan ja sosiaalisilta lähtökohdiltaan erilaisia ihmisiä, mikä edesauttoi sääty-yhteiskunnan murtumista. Paljon ennen kuin yleinen äänioikeus otettiin käyttöön valtiollisissa vaaleissa, se toteutui päätöksen teossa vapaapalokunnissa. Näin ne osaltaan vaikuttivat demokraattisen päätöksenteon rantautumisessa Suomeen.

TEHDASPAIKKAKUNNAN TULENSAMMUTUSTA

Hälyytys!-näyttelyssä palokuntahistoriaa valaistetaan mäntäläisen vapaapalokunnan näkökulmasta. Monilla tehdaspaikkakunnilla palontorjunta organisoitiin tehtaan aloituksesta, niin Mäntässäkin. Tehtaan palokuntien taustalla oli myös venäläinen palovakuutusyhtiö Rossia, joka suositteli Senaatin talousosastolle palontorjuntavälineistön hankkimista teollisuusyhdyskuntien käyttöön ja työläisten kouluttamista niitä käyttämään. Patruuna G.A. Serlachius perusti vuonna 1880 vaimonsa nimipäivillä palokunnan,

joka sai nimekseen Mäntän tulensammutuskunta.

Palokunta kasvoi pian 18:sta miehestä noin 70:een, kun siihen liittyivät kaikki Mäntän tehtaiden miespuoliset työntekijät. Palokunnan alkuaikojen tuhoisin palo koettiin vuonna 1890, kun vanha puuhiomo ja paperitehdas paloiivat

maan tasalle. Aivan kaikkea teollista tuotantoa ei Mäntästä menetetty, sillä uusi hiomo saatiin pelastettua.

G.A. Serlachius Oy vaikutti voimakkaasti palontorjunnan kehittymiseen myös 1900-luvun puolella. Yhtiön yhteyteen perustettiin konepaja vuonna 1922. Sen johtajaksi tuli innokas palokunta-aatteen kannattaja, Keski-Euroopassa pumppuja suunnitellut insinööri Oesch. Hänen patenttinsa mukaan tehdyt kannettavat moottoriruiskut olivat pian käytössä monilla Suomen palokunnilla. Mäntän konepajalla valmistui myös paloautoja, jotka olivat ensimmäisten Suomessa rakennettujen joukossa. Konepajan 1930-luvun uutuus oli Komet-vaahtoputki. Sotien jälkeen G.A. Serlachius Oy:n tytäryhtiökseen perustama Sammutin Oy myi palontorjuntavälineistöä, josta osa valmistettiin Mäntässä.

AATTEEN PALOA JA RAUTAISIA MIEHIÄ

G.A. Serlachius -museon *Hälyytys!*-näyttelyssä faktat kohtaavat fiktion. Museon intendentti Pauli Sivonen on

arkistolähteiden ja palomiesten haastattelujen pohjalta kuvannut palomiesten tunteja eri aikakausina. Näitä tunnelmia museokävijöille välittävät tutut näyttelijät. Näyttelyssä palomiesten ääninä kuullaan elokuvaohjaaja Kaija Juurikkalan ohjaamana mm. Esko Salmista, Esko Nikkaria ja Oiva Lohtanderia.

Lavastaja Tarja Vääänen on tuonut museon korkeaan keskusaulaan kolmannen kerroksen tasalle kohoavan huikean palotornin, jonka esikuva oli aikanaan Mäntässä. Historiallista kalustoa käyttämään on valmistettu metallisia palomiehiä – ennen oli miehet rautaa.

Toisessa kerroksessa saadaan välähdyksiä palokunnista maailmalta ja Mäntästä. Kolmas kerros on lapsilta ja lapsille: koululaiset kertovat kuvin ja tarinoin käsityksiään palomiehen ammatista. Siellä on myös nähtävillä ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan Kari ja Antti Lehmon paloautopie-noismallien kokoelma, yli 300 esinettä.

Hälyytys!-näyttely on avoinna G.A. Serlachius -museossa 1.5.–31.8.2005 ti-su klo 11–18 ja 1.9.2005–28.2.2006 ke klo 14–20, to-su klo 12–17.
www.gaserlachius.fi

Konepajan pumpun osaluettelo.
Artikkelin kuvat: G.A. Serlachius -museo.

